

CABBAROV BƏHRUZ NÜRƏDDİN OĞLU
Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti
“Azərbaycan tarixi” kafedrası
II kurs magistr
e-mail: bjabbarov@yahoo.com

1920-1922-CI İLLƏR AZƏRBAYCAN BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR SİSTEMİNDƏ

Açar sözlər: istila, ərazi bütövlüyü, konfrans, diplomatiya, formal müstəqillik

Key Words: conquest, territorial integrity, conference, diplomacy, formal independence

Ключевые слова: завоевание, территориальной целостность, конференция, дипломатия, формальная независимость

Çox mürəkkəb beynəlxalq şəraitdə istiqlalıyyət əldə etmiş gənc Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri beynəlxalq aləmdə tanınmaq idi. Nümayəndə heyəti 1919-cu il yanvar ayının 8-də İstanbul vasitəsilə Parisə yola düşdü. Azərbaycan məsələsi ilk dəfə mayın 2-də Böyük Britaniya, ABŞ, Fransa və İtaliya dövlət başçılarına görüşündə müzakirə edildi. Mayın 28-də nümayəndə heyəti V. Vilson tərəfindən qəbul edildi. Görüş zamanı Azərbaycan Respublikasının memorandumu V. Vilsona təqdim edildi. [1, s146]

Böyük Britaniyanın baş naziri Lloyd Corc noyabr ayının 12-də Böyük Britaniya parlamentində çıxışı zamanı Azərbaycanın və Gürcüstanın müstəqilliyinin tanınmasının mümkün olduğunu bildirdi. 1920-ci il yanvar ayının 11-də Böyük Britaniyanın Xarici İşlər naziri Lord Kerzonun təklifi ilə “Antanta”-nın Ali Şurası Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin müstəqilliyini de-fakto səviyyəsində tanıdığını bildirdi. [2, s6]

1920-ci ilin apreli üçün Bakıda 20-dən çox dövlətin diplomatik nümayəndəliyi var idi. Lakin bununla yanaşı Azərbaycanın beynəlxalq və daxili vəziyyəti aprel ayı üçün mürəkkəbləşdi. Mudros barışıqından sonra Azərbaycan qardaş Türkiyənin yardımından məhrum olmuşdu. Türkiyənin Sovet Rusiyası ilə yaxınlaşması Azərbaycan- Türkiyə münasibətlərinə soyuqluq gətirmişdi. [3]

G.V. Çiçerin 2 dəfə AXC-yə hədələyici ultimatum göndərmişdi. Bu ultimatumlarda AXC-dən tələb olunurdu ki, Sovet Rusiyası ilə birgə Denikinə qarşı mübarizə aparılsın. F.Xoyski cavab notasında vətəndaş müharibəsinin Rusiyanın daxili işi olduğunu qeyd etmişdi. Aprelin 25-i gecə Sovet Rusiyasının hərbi hissələri Azərbaycan sərhədlərini keçdi. Anadoluya getmək bəhanəsilə Biləcəri stansiyasına gəlib çatmış XI Qızıl Ordu hissələri Bakıya daxil oldu. Bununla da Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin müstəqilliyinə son qoyuldu. [4, s82]

Türkiyə- Rusiya yaxınlaşması və iş birliyi Azərbaycan Cumhuriyyətinin süqutunda həlledici rol oynadı. Türkiyənin Rusiya ilə yaxınlaşması Anadolu hərəkətinin bolşeviklərlə hər hansı bir ideoloji birliyindən deyil, zamanın tələblərindən dolayı Avropa işğalçılarına qarşı aparılan milli azadlıq müharibəsində bolşeviklərdən dəstək və yardım almaq, son nəticədə isə Türkiyəni xilas etmək zərurətindən qaynaqlanırdı. [5, s387]

Moskva və Qars müqavilələrinin imzalanması Azərbaycanın ərazi bütövlüyü məsələsində mühüm rol oynadı. Qars müqaviləsi ilə Ermənistan da Naxçıvanın Azərbaycanın ərazisi olduğunu rəsmən təsdiq etdi. Müqavilənin ən əhəmiyyətli tərəfi onun müddətsiz imzalanması oldu. [6]

1918- 1920-ci illər əsassız olaraq AXC-yə qarşı ermənilərin ərazi iddiaları nəticəsində AXC-Ermənistan sərhədini dəqiq müəyyənləşdirmək mümkün deyildi. AXC-nin ümumi ərazisi 113,895,97 km² idi. Bundan 97297,67 km² mübahisəsiz, 16598,30 km² isə mübahisəli ərazi sayılırdı. [7, s14]

Azərbaycanın tarixi vilayətləri- Car- Balakən camaatlıqları və İlus sultanlığının bir hissəsini əhatə edən Zaqatala dairəsinin siyasi mənsubluğu məsləsi AXC- Gürcüstan münasibətlərində gərginliyə səbəb olmuşdu. Bu mahal 1917-1921-ci illər gürcü siyasi dairələrinin iddia predmetinə çevrilmişdi. 1918-ci il iyunun 26-da bölgə əhalisi siyasi, tarixi, mədəni və etnokonfessional mülahizələrdən çıxış edərək, Azərbaycana birləşmək haqqında özünün taleyüklü qərarını vermişdi. [8,s9]

1920-1922-ci illərdə Azərbaycanın xarici ölkələrlə diplomatik əlaqələri genişləndi. 1922-ci ildə Azərbaycan öz ərazisində olan diplomatik nümayəndəlikləri tanıdı. Artıq, 1922-ci ildə Azərbaycanda 12 dövlətin- Rusiya, İran, Litva, İtaliya, Çexoslovakiya, Almaniya, İsveçrə, Gürcüstan, Estoniya, Dağıstan, Türkiyə, Ermənistan kimi ölkələrin səlahiyyətli nümayəndəlikləri fəaliyyət göstərirdi. [9,s133]

Göstərilən dövrdə Azərbaycan Beynəlxalq konfranslarda da iştirak edirdi. Spa və London konfranslarında Azərbaycana dair müzakirələr keçirildi. Həmçinin Genuya və Haaqa konfranslarında Azərbaycana dair məsələ, ələxus də Bakı neftinə dair məsələ geniş müzakirə predmetinə çevrilmişdi. [10,s138]

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

- 1.N.Nəsibzadə. Azərbaycanın Xarici Siyasəti. Bakı-1996, s146
- 2.Ə.Topçubaşov. Paris Məktubları. Bakı-1998, s6
- 3.<http://www.tu.wikipedia/> Türkiyənin dıř politikası və dıř iřliřkileri / 331
4. A.Dadaşov. Məhəmməd Həsən Hacinski, Bakı-2004,s82
- 5.V.Qafarov. Türkiyə-Rusiya münasibətlərində Azərbaycan məsələsi (1917-1922), Bakı-2011,s 387
- 6.<http://www.google.az/> moskva və qars müqavilələri / 2134
- 7.И.В.Нифталиев. Азербайджанская ССР И экспансистских планах армян, Баку-2009, s14
- 8.Ş.Rəhmanzadə. Azərbaycan- Gürcüstan münasibətlərində ərazi məsələləri, Bakı-2008, s9
- 9.S.M.Seyidova. Azərbaycan Beynəlxalq əlaqələri (1920-1930-cu illər), Bakı-1988,c.133
- 10.Bakı Universitetinin Xəbərləri, Bakı Universiteti Nəşriyyatı,Humanitar Elmlər seriyası, № 4-1999, s138.

ДЖАББАРОВ Н. БАХРУЗ

магистр Азербайджанского Государственного

Педагогического Университета

II курс

e-mail: bjabbarov@yahoo.com

Азербайджан в системе международных отношений (1920-1922 годах)

В 1920-1922 годах государства-Россия, Ирана, Литва, Италия, Чехословакии, Германии, Швейцарии, Грузии, Эстонии, Дагестане, Турции, Армении, были такие страны, как уполномоченного представителя. Указанного периода, Азербайджан также участвовал в международных конференциях. Спа и Лондонской конференций, обсуждений по Азербайджану был проведен. Кроме того, вопрос о Дженуя и Гаагской конференции, а также бакинская нефть стала предметом обсуждения по этому вопросу.

JABBAROV N. BAHRUZ
Azerbaijan State Pedagogical University
Master of history, second year
bjabbarov@yahoo.com

System of the International Relations of Azerbaijan (1920-1922)

In 1920-1922 Russia, Iran, Lithuania, Italy, Czechoslovakia, Germany, Switzerland, Georgia, Estonia, Dagestan, Turkey, Armenia, was such countries, as authorised representative. The specified period, Azerbaijan also participated in the international conferences. Spa and London conferences, discussions on Azerbaijan has been spent. Besides, a question on Dzhenuja and the Hague conference, and also the Baku oil became a point of issue on this question.

Rəyçilər: dos. İ.Qasımova, t.e.d. S.A. Məmmədov

ADPU-nun «Azərbaycan tarixi» kafedrasının 13dekabr 2011-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol № 09)